

Program:

František Xaver Brix (1732–1771)

Pulchra es | *motetto in G, Nov.XVIII:of.1k.2, pro smíšený sbor, orchestr a varhany*

František Xaver Brix (1732–1771)

Annae gemit senectus | *Nov.IX:11, árie pro sólový tenor, orchestr a varhany*
Aegyptus est asyli | *Nov.IX:11, árie pro sólový alt, orchestr a varhany*

Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Preludium a fuga G dur | *BWV 541 pro varhany*

Johann Sebastian Bach (1685–1750)

Freue dich, erlöste Schar

kantáta BWV 30 pro sóla, smíšený sbor, orchestr a varhany

1. Sbor - Freue dich, erlöste Schar
2. Recitativ (B) Wir haben Rast
3. Árie (B) Gelobet sei Gott
4. Recitativ (A) Der Herold kömmt
5. Árie (A) Kommt, ihr angefochtenen Sünder
6. Chorál - Eine Stimme lässt sich hören
7. Recitativ (B) So bist du denn
8. Árie (B) Ich will nun lassen
9. Recitativ (S) Und obwohl sonst der Unbestand
10. Árie (S) Eilt, ihr Stunden, kommt herbei
11. Recitativ (T) Geduld, der angenehme Tag
12. Sbor - Freue dich, geheiligte Schar

Dnešní koncert je věnován naší kamarádce, zpěvačce, člence sboru Báře, která nás minulý týden po dlouhé těžké nemoci předčasně opustila.

Motteto G dur **Pulchra es** (*Jsi krásná, čistá Maria*) Františka Xavera Brixiho (1732–1771) textově zpracovává starou katolickou modlitbu oslavující neposkvrněné početí Boží matky. Svým rozsahem patří ke skladbám drobnějším, ale můžeme v něm zřetelně pozorovat Brixiho hudební rukopis. Jednotně znějící smíšený sbor je doprovázen smyčcovým tělesem s velmi nápaditými až virtuózními prvky, které rozvádějí základní melodii a dávají skladbě pohyb a spád.

Dvě árie pro sólový tenor a alt pochází z Brixiho kantáty **Opus patheticum de septem doloribus Beatae Mariae Virginis** (Nov.IX:11). Byla určena pro svátek P. Marie sedmibolestné, slavený vždy v pátek před Květnou nedělí. Dílo pochází z posledních let Brixiho života a bylo pravděpodobně určeno klášteru pražských benediktinek u sv. Jiří, na jehož hudebních aktivitách se Brixí velmi často podílel. Text alegoricky připomíná všech sedm bolestí P. Marie. V průběhu kantáty se několikrát vystřídá ve shodě se zhudebněným textem základní vážná atmosféra hudby s výrazem melancholické bolesti či vzdálené naděje.

Kantáta **Freue dich, erlöste Schar** (BWV 30) Johanna Sebastiana Bacha (1685–1750) je určena na svátek svatého Jana Křtitele, který připadá na 24. června. Vznikla v roce 1738 v Lipsku. Dílo má ovšem neobvyklou historii. Jedná se o parodii (skladba na stejnou hudbu s novým textem) na kantátu *Angenehmes Wiederau* (BWV 30a), kterou Bach napsal k počtě lipského dvořana Johanna Christiana von Hennicke, který se stal novým pánem na zámku Wiederau. Skladba byla provedena 28. září 1737 přímo na zámku u příležitosti uvedení Hennickeho do funkce. Používání parodií bylo u Bacha běžnou praxí, ovšem téměř vždy vznikla nejprve duchovní verze, kterou Bach později upravil pro světský účel. V našem případě byl postup opačný, navíc Bach převzal z předlohy nejen sbory a árie, ale i všechny recitativy, což nikdy nedělal, neboť spojení textu a hudby je v nich velmi těsné.

Je pravděpodobné, že Bach chtěl úspěšnému dílu zajistit větší udržitelnost. Proto přistoupil záhy po jednorázovém provedení na zámku k adaptaci do církevní podoby. Tak bylo možné hrát kantátu vždy na svátek sv. Jana Křtitele opakovaně. Je i možné, že s iniciativou vytvořit duchovní parodii kantáty přišel též pravděpodobný autor textu Christian Friedrich Henrici (známý pod pseudonymem Picander), který psal zřejmě i duchovní verzi textu. Mimo jiné použil právě metricky identické texty v recitativech, takže je bylo možné beze změny použít. S trochou nadsázky by se dalo říci, že v některých pasážích textař pouze vyměnil zámeckého pána Hennickeho za všemohoucího pána Hospodina, jinak je text téměř totožný a funguje v obou verzích. V některých áriích (zejména č. 4 altová a č. 8 basová) nový text však příliš neodpovídá zhudebnění, jak jsme u Bacha zvyklí, což mnozí hudební kritici autorovi vyčítají.

Kantáta spadá do období, kdy Bach už nové kantáty téměř nepsal, neboť liturgický provoz u sv. Tomáše zajišťoval několika kantátovými ročními cykly, které napsal v prvních letech po nástupu do Lipska. Můžeme zde pozorovat vliv nového tzv. galantního kompozičního stylu, ve kterém tvořila generace Bachových synů: málo

polyfonie, spíše homofonní hudba, houpavé rytmy, mnoho synkop, tanečních forem, atd.

Přes všechny výhrady plynoucí z adaptace ze světské kantáty máme před sebou výjimečné a i díky původnímu oslavnému určení snad nejradostnější Bachovo dílo. První sborová část *Freue dich, erlöste Schar / Raduj se zástupe vyvolených* je úžasně nabitá vitalitou a energií. Je to ohromující a působivá oslava narození Jana Křtitele, téměř jako by se jednalo o samotného Spasitele, kterému má Jan připravit cestu.

Následuje oslnivá virtuózní basová árie doprovázená smyčcovým orchestrem ve formě francouzského tance *Passepied. Gelobet sei Gott / Buď pochválen Bůh a jeho jméno, že splnil svůj slib a poslal služebníka, který připraví cestu Hospodinu*. Melodie houslí i basisty zdobená četnými triolovými figurami působí tak přirozeně, až skoro není patrná jejich obtížnost.

Altová árie *Kommt, ihr angefochtenen Sünder* nás vyzývá: *Pojďte, utrápení hříšníci váš Spasitel vás zve a volá!* Okouzlující doprovod tvořený flétnou a prvními houslemi nad pizzicatem ostatních smyčců v synkopickém tančícím rytmu patří k vrcholům této kantáty.

Chorál zakončující první díl kantáty je jedinou částí, kterou Bach přidal oproti světské předloze. Text je třetí slokou písně Johanna Oleariuse (1611–1684) *Tröster, tröstet meine Lieben* a odkazuje přímo na Jana Křtitele: *V dál i v šíř zní pouští hlas volající všechen lid k obrácení: Připravte cestu Hospodinu, vyrovnejte Bohu stezku*.

Druhý díl kantáty začíná basovým recitativem doprovázeným dvěma hobojí a continuumem. Po něm následuje basová árie, charakteristická použitím tzv. lombardského rytmu, který dává árii italský temperament a dobře ilustruje text: *Chci odhodit, vzdát se všeho, co se Tobě Bože protiví / Ich will nun lassen, was dir, mein Gott, zuwider ist...* Doprovod tvoří kromě všech smyčců a continua sólové housle a hoboje d'amore.

Sopránová árie je doprovázena pouze continuumem a skupinou houslí hrajících unisono. Mohutná valící se hudba v tanečním 9/8 taktu představuje neúprosný tok času, který nás žene vpřed. *Eilt, ihr Stunden, kommt herbei / Spěchejte, hodiny, ubíhejte, doved'te mne brzy na ony nebeské nivy...*

Po závěrečném tenorovém recitativu se opakuje znovu úvodní sbor pouze s mírně pozměněným textem.

Jiří Mátl

Srdečně vás zveme na další koncerty Svatojánského varhanního cyklu - viz. www.bachcollegium.cz

Pořádá Bach-Collegium Praha, z.s. s finanční podporou hl. m. Prahy, Městské části Praha 5 a Praha 2

SVATOJÁNSKÝ VARHANNÍ CYKLUS

KOSTEL SV. JANA NEPOMUCKÉHO NA SKALCE, VYŠEHRADESKÁ, PRAHA 2

2. koncert

středa 22. června 2022 v 19:30

účinkují:

Jana Koucká - soprán, **Marta Fadljevičová** - alt,
Ondřej Holub - tenor, **Jaromír Nosek** - bas,
Linda Sítková - varhany, varhanní pozitiv

Komorní sbor a orchestr Bach-Collegia Praha
Jiří Mátl - dirigent